

NASTAVNO-NAUČNOM VEĆU

FILOZOFSKOG FAKULTETA

UNIVERZITETA U BEOGRADU

Odlukom Nastavno-naučnog veća Filozofskog fakulteta, Univerziteta u Beogradu od 26. 12. 2019. godine, izabrani smo u komisiju za ocenu i odbranu doktorske disertacije „O opravdanosti distinkcije između pojmova pozitivne i negativne slobode“ kandidatkinje Višnje Stančić. Na osnovu uvida u rad kandidatkinje podnosimo sledeći referat:

REFERAT O ZAVRŠENOJ DOKTORSKOJ DISERTACIJI *O OPRAVDANOSTI DISTINKCIJE
IZMEĐU POJMOVA POZITIVNE I NEGATIVNE SLOBODE* KANDIDATKINJE VIŠNJE
STANČIĆ

1. Osnovni podaci o kandidatkinji i disertaciji

Višnja Stančić je rođena 30. 10. 1982. godine u Kikindi. Osnovne studije filozofije završila je 2008. godine na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Beogradu sa prosečnom ocenom 9,63. Tema diplomskog rada bila je „Liberalizam i demokratija“. Na Odeljenju za filozofiju Filozofskog fakulteta u Beogradu 2010. godine je upisala doktorske studije i ostvarila prosečnu ocenu 9,86. Od 2010. godine zaposlena je u Institutu za političke studije u Beogradu, najpre kao istraživač-pripravnik, a od 2013. godine u zvanju istraživača-saradnika. Učestvovala je u realizaciji dva projekta Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije

pod nazivom „Društvene i političke pretpostavke izgradnje demokratskih institucija u Srbiji” i „Demokratski i nacionalni kapaciteti političkih institucija Srbije u procesu međunarodnih integracija”.

Završena doktorska disertacija Višnje Stančić ima 158 strana i sastoji se od Uvoda, četiri poglavlja i Zaključka. Na kraju se nalazi spisak korišćene literature. Osnovni tekst doktorske disertacije podeljen je na sledeći način: Uvod (str. 1-10), 1. Berlinovo razlikovanje između dva pojma slobode (str. 11-47), 2. Kritike negativne slobode (str. 48-72), 3. Odbrane pozitivne slobode (str. 73-109), 5. Vrednosni pluralizam, liberalizam i demokratija u svetlu distinkcije između pozitivne i negativne slobode (str. 110-142), Zaključak (str. 143-152). Svako od poglavlja podeljeno je na više manjih odeljaka. Spisak literature nalazi se na stranama 153-158.

2. Predmet i cilj disertacije

U svojoj doktorskoj disertaciji Višnja Stančić bavi se distinkcijom između negativnog i pozitivnog shvatanja slobode. Ona u svom radu brani stanovište da je pravljenje ove distinkcije opravdano i da se radi o dva logički nezavisna pojma. Ipak, opravdanost pravljenja te distinkcije u radu se brani delom konceptualno, a delom oslanjanjem na istoriju ideja. Polazište istraživanja je distinkcija između negativne i pozitivne slobode kako je određuje Isaija Berlin. Sledeći Berlina, Višnja Stančić brani stanovište da bi pojmu negativne slobode trebalo dati prednost u odnosu na pojam pozitivne slobode. Iz određenja negativne i pozitivne slobode u radu se izvode dalje implikacije u pogledu vrednosnog pluralizma, liberalizma i demokratije.

Imajući to u vidu, cilj disertacije je da se pokaže da je pravljenje distinkcije između pojmova pozitivne i negativne opravdano iz čisto konceptualnih razloga, ali i da je opravdano u svetlu normativnih implikacija koje se iz tih pojmova mogu izvesti. Ovom cilju pristupa se tako što se preispituju različiti argumenti koji dovode u pitanje opravdanost distinkcije, ali i prioritet negativne u odnosu na pozitivnu slobodu. Takođe kako bi se ukazalo na normativne implikacije ove distinkcije detaljnije se razmatraju pitanja monizma i pluralizma, pluralizma i liberalizma, kao i liberalizma i demokratije.

3. Osnovne hipoteze

Osnovna hipoteza od koje Višnja Stančić polazi u doktorskoj disertaciji jeste da je opravdano pravljenje razlike između pozitivnog i negativnog shvatanja slobode. S obzirom da je ovo stanovište bilo predmet brojnih kritika u okviru savremene filozofije politike, te da se može reći da je ta diskusija i dalje otvorena, kandidatkinja nudi svoje odgovore na te kritike i sopstvene argumente u prilog održivosti navedene pojmovne distinkcije. Druga hipoteza je da negativno shvatanje slobode implicira pluralizam, a pozitivno shvatanje slobode monizam. U vezi s tim dodatne hipoteze su da pluralizam zahteva liberalno društvo i da ne vodi nužno u relativizam.

4. Kratak opis sadržaja disertacije

U uvodnom delu rada Višnja Stančić određuje osnovni predmet istraživanja, obrazlaže metodologiju koja će biti korišćena u radu i daje pregled sadržaja poglavlja disertacije.

Prvo poglavlje posvećeno je određenju osnovnih pojmova negativne i pozitivne slobode, kao i razmatranju argumenta koji tvrde da distinkcija između ova dva pojma nije opravdana. Međutim, pre određenja ovih pojmova autorka najpre razmatra Konstanovu razliku između slobode starih i modernih, koja se može shvatiti kao neka vrsta preteče pravljenja distinkcije između pozitivnog i negativnog shvatanja slobode. Zatim se detaljno razmatra Berlinovo određenje ovih pojmova i obrazlaže njegovo stanovište zašto bi primat trebalo dati negativnoj slobodi. Sledeći Berlina autorka ukazuje da se pojam pozitivne slobode vremenom pretvorio u svoju suprotnost time što je nametanje ideala ispravnog delovanja u cilju samoostvarenja često služilo kao opravdanje za različite vrste autoritarnih poredaka. Upravo zato što pojam negativne slobode ne vodi takvim implikacijama ističe se primat tog pojma. Važan deo prvog poglavlja čini kritičko razmatranje MekKalumovog stanovišta po kome postoji samo jedan pojam slobode, a

pozitivno i negativno shvatanje slobode mogu se smatrati samo delovima jedinstvenog određenja slobode. Autorka nastoji da odbrani tezu o logičkoj nezavisnosti ukazivanjem na Berlinove primere koji pokazuju da ljudi mogu želeći da budu slobodni od nekih prepreka ili ograničenja, a da pritom ne moraju imati u vidu neki dalji cilj, odnosno šta bi hteli da budu ili da postanu.

Drugo poglavlje posvećeno je različitim kritikama negativnog shvatanja slobode. U tom pogledu najpre se razmatra Skinnerovo stanovište da je potrebno uvesti i treći pojam slobode koji se odnosi na odsustvo dominacije. U okviru toga razmatra se pitanje da li ovaj treći pojam slobode treba razumeti samo kao izvesno proširenje i dopunu negativnog shvatanja slobode, ili potpuno nezavisno, čak i kao osnovu za kritiku negativnog shvatanja slobode. U drugom odeljku ovog poglavlja preispituje se kritika negativnog shvatanja slobode koju je razvio Čarls Tejlor praveći dodatnu distinkciju između slobode kao koncepta mogućnosti (što bi odgovaralo negativnom shvatanju slobode) i slobode kao koncepta činjenja (što bi odgovaralo pozitivnom shvatanju slobode). U trećem odeljku autorka istražuje kritiku Džona Greja koja se zasniva na pojmovima autonomije i racionalnosti. Višnja Stančić u radu zastupa stanovište da se Berlinovo shvatanje negativne slobode može odbraniti od svih navedenih kritika.

U trećem poglavlju razmatra se pitanje u kojoj meri su opravdane različite odbrane pozitivnog shvatanja slobode, te kako se one odražavaju na primat negativnog pojma slobode kako ga je video Isaija Berlin. Naime, ako pojam pozitivne slobode nema implikacije koje Berlin ističe onda ni davanje primata negativnom shvatanju slobode ne bi bilo opravdano. U ovom poglavlju prvo se istražuje Rusoovo stanovište u vezi sa shvatanjem moralne slobode kao autonomije koje je predstavljalo izvor za pozitivno shvatanje slobode. U tom pogledu posebno se razmatra Rusoovo dovođenje u vezu ličnog i kolektivnog plana. Autorka ukazuje da ovakvo shvatanje slobode putem tiranije većine može dovesti do ugrožavanja onoga što se smatra slobodom u negativnom smislu, što opravdava Berlinov stav da se pozitivna sloboda može preokrenuti u odsustvo slobode zbog čega bi primat trebalo da ima negativno shvatanje slobode. U drugom odeljku preispituje se Grinovo stanovište da bi pojam pozitivne slobode trebalo da ima primat u odnosu na pojam negativne slobode. Naime, ovaj autor nudi moralizovanu interpretaciju ovog pojma tako da nam racionalnost koja je s tim pojmom u vezi ukazuje da je nešto ispravno uraditi u moralnom smislu, dok negativno shvatanje slobode nema takve implikacije. Autorka smatra da je glavni problem u vezi sa Grinovim stanovištem to što ne isključuje mogućnost

paternalizma. Potom se razmatra stanovište Adama Svifta koji smatra da se pojam autonomije može odrediti na takav način da uopšte nema bilo kakve implikacije koje se mogu dovesti u vezu sa autoritarnim porecima. Višnja Stančić zaključuje da sve navedene odbrane pozitivnog shvatanja slobode nisu dovoljno ubedljive kako bi se odustalo od primata negativne slobode, ali i od značaja pravljenja distinkcije između negativnog i pozitivnog pojma slobode.

U četvrtom poglavlju izvode se dalje normative implikacije iz pravljenja distinkcije između negativnog i pozitivnog pojma slobode. U prvom odeljku razmatra se Berlinova zamisao da negativno shvatanje slobode implicira pluralizam, a pozitivno shvatanje slobode monizam. Tvrdi se da bi negativnom shvatanju slobode trebalo dati primat upravo jer vodi pluralizmu koji zahteva liberalno društvo, dok je monizam često služio kao opravdanje autoritarnih poredaka. Dalje se razmatraja pitanje da li pluralizam nužno implicira liberalizam, na koje Višnja Stančić daje pozitivan odgovor. U trećem odeljku ispituje se odnos između liberalizma i demokratije u svetlu distinkcije između pozitivnog i negativnog određenja slobode. Uobičajeno je stanovište da negativnom shvatanju slobode odgovara protektivni model demokratije, dok pozitivnom shvatanju slobode odgovara rusovski model demokratije. Sledeći Berlinovo stanovište, autorka zaključuje da pozitivna sloboda shvaćena po demokratskom modelu nije samo sredstvo za očuvanje negativne slobode. Shodno odbrani razlike između negativnog i pozitivnog pojma slobode, ona zaključuje da obe ove vrednosti imaju svoju intrinzičnu vrednost.

5. Ostvareni rezultati i naučni doprinos disertacije

Glavni rezultati ove doktorske disertacije jesu filozofska analiza pojmova pozitivne i negativne slobode, ali i razmatranje ove distinkcije iz perspektive istorije ideja. U tom pogledu može se reći da ona nudi pregled razmatranja ideje slobode kroz istoriju političke misli. Što se tiče njenog naučnog doprinosa, ona ne samo da rekonstruiše istoriju političke misli u vezi sa pitanjem slobode, već se uključuje i u neke aktuelne debate koje se odnose na pitanja autonomije, racionalnosti i pluralizma vrednosti.

6. Zaključak

Na osnovu svega prethodno rečenog, smatramo da je doktorska disertacija Višnje Stančić „O opravdanosti distinkcije između pojmova pozitivne i negativne slobode“, jedno originalno i samostalno naučno delo, te da je u svemu urađena u skladu sa odobrenom prijavom. Zbog svega toga sa zadovoljstvom predlažemo da se prihvati naša pozitivna ocena ove doktorske disertacije kako bi se stekli uslovi za njenu usmenu odbranu.

Beograd, 14. 01. 2020.

Članovi komisije:

Prof. dr Ivan Mladenović, mentor

Doc. dr Eva Kameroner

Doc. dr Aleksandar Dobrijević